

DEBRECENI BOGLÁRKA

Szent Antal disznaja

Tőzsér Árpád: *Szent Antal disznaja*

Miért pont *Szent Antal disznaja*, ez a kérdés motoszkált a fejemben, amikor kezembe vettem Tőzsér Árpád (1935, Gömörpéterfalva) legújabb kötetét, a *Naplók Naplóját*.

A Pozsonyban élő Tőzsér Árpád már általános iskolás korában is vezetett naplót, a naplóiírás szerves részét képezi életének. A jeles író, költő, műfordító műveltségét, munkásságát ismerve bizonyos, hogy valamiféle analógián nyugvó irodalmi kacifánt bodorítja a bárányfelhőt, azaz, a címválasztás utalhat a rejtélyes *Szent Antal megkísértése* „drámai költemény költői prózában” (Hegedüs Géza) jelzővel ellátott Flaubert műre, melyet a szerző két helyen említ. Vajon miért a Flaubert műre tesz utalást az irodalmár? Mert szereti az irodalmi allúziókat? Az sem véletlen egybeesés, hogy az 1967-ben megjelent munkája a *Kettős úrben* címet kapta – reflektálás Nemes Nagy Ágnes első verseskötetére (*Kettős világban*). Naplójából kiderül, hogy 1949-ben iskolájukba érkezett Darvas József író, közoktatásügyi miniszter, és ő, az iskolai ünnepségen, Fehér Klára *Az Előre-órs pályát választ* című könyvét kapta ajándékba. „[...] talán másként alakul írói pályám kezdeti szakasza, ha akkor, tizenhárom évesen nem Darvas Józseffel, hanem, mondjuk, Márai Sándorral fogok kez

ajándékba pedig [...] Nemes Nagy Ágnes *Kettős világbanját kapom*”. (T. Á.)

Az egyén környezetében történő események, (rá)hatások befolyásolják a személyiségfejlődést, az életút alakulását. A valóság változik, ezáltal a létező is változásokon megy keresztül, folyamatosan „viszonyul” saját,

illetve mások életútjához, individuális, kollektív történelméhez. Tőzsér írásában rámutat a történelmi, a környezeti meghatározottság dilemmáira, a társadalmi és az egyéni lét konfrontálódásának eshetőségeire, az egyéni elbeszélés hitelességének problematikusságára. A kisebbségi léttudatra kárhoztatott ember frusztrációjából, fenyegetettségi érzéséből és kirekesztettségéből fakadó kívülállással vizsgálja önmaga, a külvilág, a művészetek helyzetét. Filozófusok, történészek, irodalmárok okfejtéseiből kiindulva fogalmazza meg a személyes életút, a (de)mitologizált közösségek (re)konstruálásának paradoxonjait, lehetetlenségét. Borges olló-, Descartes kauzalitás-elméletét, Platón ideatanát, Tocqueville közösségi nemzedéktudatát, Derrida többdimenziós gondolkodásmódját építi be ontológiájába. Érzi, érezteti a közlés időtávtalbeli avasságát, érvényességének megkérdőjelezhetőségét, tagadja a

napló dokumentum-jellegét, hiteles tárgyi bizonyítékként való felmutatását.

„Naplót írok, tehát dokumentálni akarok valamit. De mit? Bizonyos külső és belső (lelki) történéseket. Lehetséges ez egyáltalán? A dokumentum: hiteles tárgyi bizonyíték. Lehet az írás hiteles tárgyi bizonyíték? Mire a toll a tárgyhoz ér, már csak a szerzőnek a tárgyról való gondolatait, előítéleteit képes bizonyítani.” (T. Á.)

Tözsér, miközben a *Kalligram* folyóiratnak készíti elő 1992–93-as naplóját, készíttetés érez arra, hogy néhány helyen belejavítson a szövegekbe, mert azok eredeti formájukban már nem érvényesek. Fölveti, hogy a módosított és az eredeti anyagot célszerű lenne egyszerre közölni.

Az író belső életéről, pályatársairól és elődeiről gondolkodik, mélységekbe menően feltárja a kapcsolati hálók bonyolult szövedékét, mégis, érezhető egyfajta modorosság feljegyzéseiben, egyértelművé teszi, hogy naplóját nem kizárólag önmaga számára írja, hanem közlésre szánja, ezáltal művének intimitása veszít az erejéből. A konstruktőr elidegenít, jegyzeteit némi távolságtartással, meghatározott horizontról szemlélheti az olvasó, gadameri értelemben. Tözsér Árpád függetleníti önmagától közönségét, nem ad módot a kukkolásra, hiába tárja fel érzelmi életének meghatározó mozzanatait, részletezi realiztikusan betegségének a tüneteit. Mindez azonban a szöveg javára válik, a napló általános érvényűvé teszi az alkotó által recensnek tartott kérdéseket. Olyan témákat feszeget, melyek érdekesek, fontosak lehetnek olvasói számára. Életről, halálról, létezésről, anyanyelvről, nyelvvesztésről, identitásról, hazáról, nemzetről, hitelességről, alkotásról, öregségről, betegségről fejt ki gondolatait, emellett képet ad az 1992–1997 között zajló pozsonyi, felvidéki és – részben – a magyarországi irodalmi

életről, a magyar és a világirodalom kiemelkedő alakjairól.

Visszatérve a legelső kérdéshez, mi-ért pont *Szent Antal disznaja* Tözsér Árpád legújabb munkájának a címe?

A szerző Flaubert művét vallomás-ként értelmezi, még hozzá nem Remete Szent Antal vallomásaként, hanem a *„magányba húzódó, s az íráson kívül minden tevékenységet értelmetlennek tartó”* Flaubert vallomásaként, akit a napló-íróhoz hasonlít *„[...] aki alig várja, hogy befejezze a napi történések, adatok rögzítésének penzumát, s a költészet képlékenyebb világába menekülhessen. Onnan meg persze az „életmásolás” kényelmébe vágyik vissza. Aztán néha úgy menekül ki a szorításból, hogy a naplóiban is szabadon alakítja az életét.”* (T. Á.)

Tözsér Árpád naplója nem fikció, idő-ről-időre megjeleníti a történéseket, mégis szabadon alakít, teremt, mint bárki más, ő maga dönti el, mit tart fontosnak, mit emel ki hat év eseményeiből, megnyit árul el önmagáról, az általa felfogott és megtapasztalt valóságról, milyen példákön keresztül, milyen formában, terjedelemben mutatja be nézeteit.

„A Szent Antal... modern Visio Philiberti, a látomások, vallomások, fikciók gótikus-romantikus, teremtés előtti kavargása. Eredetileg, állítólag volt benne egy realista elem is: a szent disznaja. [...] az akkor éppen romantikus Flaubert nem szenvedhette a realista disznót, s ezért hagyta ki a könyvéből. Persze, isten tudja!” (T. Á.) Lényege azonban, hogy, miként Szent Antalt, az író is *„a lehetőségek végtelene kísérti.”* (T. Á.) A kísértések pedig a lehetőségek, és a kiváló témák mellett vonzzák a tévedéseket, magukba rejtik a veszélyeket, így a megismerés veszélyét is. Talán igaz a Mándy Iván-féle történet, mely szerint a francia romantikus azért takargatta a disznót, illetve írta át művét az elejétől a végéig, mert a jószág páduai Szent Antalnak

volt az attribútuma. Az is elképzelhető, hogy páduai Szent Antalnak csak azért volt disznaja, mert kiszorította Remete Szent Antal kultuszát, így ráhagyományozták elődje viselt dolgait. Az ember törékeny, mulékony, esendő, tudatosítja

olvasóiban a szerző, könnyen megfer-tőződhet „Szent Antal tüzével”, amennyiben nem tartja tiszteletben a „disznóságok” védőszentjét...

(Kalligram, Pozsony, 2008)

SZÓKE KORNÉLIA

Egy félistennő földi élete

Szilágyi-Nagy Ildikó: *Valami jó testnyílás*

Szilágyi-Nagy Ildikó első önálló prózakötete a *Valami jó testnyílás*, 33 rövid egyenként pár oldalas írásokat tartalmazó novellagyűjtemény. A közölt szövegek alapélménye csaknem minden esetben az az életérzés, amely egy – a harmincas éveikhez közeledő – csinos, művelt, magabiztos nőt jellemez, aki társadalmi állását nézve, vagy *táncos*, vagy *festő*, vagy *tanár*, illetve *újságíró*, kivételes esetben *anya* szerepekben működik. A karakter, bármelyik is legyen az előzőek közül, alapvetően sikeres, szép alakja és tehetsége miatt a külvilág – főleg annak nőtagjai által – irigyelt személyiség, aki rendkívül öntudatos, engesztelhetetlenül határozott, így előre semmit sem tervez, és utólag semmit sem bán.

Életének privát oldalát nézve, a karakterek mindegyike egyetlen személy, aki – bizonyos tulajdonságait tekintve – korunk talán tipikusnak mondható nőfigurája. Ez oldalról szemlélve pedig a *görbe tükkör*, aki még nincs harminc, de

mondhatni agyontépázták az élet (szerelmi) viharai; az egyik kapcsolatból a másikba zuhan; és vonzalma általában az idősebb, jó egzisztenciájú családos embereket célozza meg. „Csak az elmúlt fél évben három pasiba szerettem bele – persze az állandó szerelmeim mellett. Már ha van olyan, hogy *'beleszeretni'*. Mert lássuk be, egy nő az én előéletemmel, ha elég értelmes, már rég leszámolt azzal a jelölővel, hogy *'szerelem'*.” (17.) Bár a kötetben teljes valóságában, és minden hozadékával kibontakozik az a viszonyrendszer, amely a (szeretői) férfi-női viszonyt meghatározza – a kezdeti rajongástól kezdve, az elszigetelődésen és terhességen át, az éles konfliktushelyzetekig – a teremtett szituációk az ironikus narrátori nyelvnek köszönhetően sokkal inkább mosolyt keltően komikussá válnak ahelyett, hogy a maguk realitásában keserűen bukkanjanak elő. Nem a helyzet komolyságával van a baj – ennek legtöbbször nagyon is tudatában van a beszélő

– a főhősnő remek humorérzéssel rendelkezik, és elvicceli az egyébként komolynak tűnő helyzeteket, akár az egyéni számvetést is a saját életével. „*De minek nekem ennyi pasi, egy is sok, úgyhogy elhatároztam, holnaptól minden másképp lesz. Megismerni, megszeretni, megszerezni – ehhez fogom tartani magam ezentúl. De a stratégiámról hamar kiderül, hogy valójában saját farkába harapó Marilyn Manson*” (45.). Hasonlóan élcelődik, és kommentál olyan szituációkat is, amelyeket érintve más kellemetlenül feszengene. „*– Te az ott nem a feleséged? – kérdeztem, és ő úgy tett, mintha az ott nem a felesége lett volna a szeretőjével, és a nő is úgy tett, mintha nem a férje lett volna a szeretőjével (velem)*” (66.).

Kötete Charles Baudelaire-től származó idézettel kezdődik, egy ajánlás első soraival, amit a költő Arsène Houssay írónak írt. Arról számol be francia kortársának, hogy legújabb kötetének (*A fájó Párizs*) darabjai bár egyetlen összefüggő testet alkotnak, a szövegek tetszőlegesen feldarabolhatóak, helyükről kiemelhetőek anélkül, hogy megbontanák az elbeszélés folyamatát, és megzavarnák az olvasói megértést. Ez a megállapítás a *Testnyílás* szerkezetére is igaz, novellái lazán kötődnek egymáshoz, és akár külön-külön is megállják a helyüket. Mégis érdekesebb egymás folytatásaiként olvasni őket, mintha egy szerelmi történet kibontakozásának egy-egy állomásai lennének.

A kötetnyitó novella (*Festmény*) hősnője éppen arra az elhatározásra jut, hogy megcsalja akkori barátját egy mazdás férfival, majd a következő novellában (*Hattyú tava*) meg is jelenik a(z első/egyetlen?) potenciális jelölt, egy háromgyerekes családapa személyében, aki történetesen orvos, majd a harmadik novellában (*Copélia-baba, bábus életrekeltős történet*) az aktuális baráttal való

szakítás után, teljes valóságában realizálódik ez az „új szerelem”. A későbbi novellákban (*Triatlon-utánpótlás, Ruhadarabok, Boldog karácsony, Szívkirálynő*) már azt a nőt látjuk, aki benne él ebben a viszonyban, hétköznapjaiban dolgozik, sportol, de a karácsonyait mindig barátjával tölti, vagy pedig – egy ételmérgezés következtében – teljesen egyedül, és egykori szívkirálynőként mára a szeretője feleségével rémálmodik. „*Én meg csak álltam villámsújtottan, mint egy Puskin-regényben. Holott tudtam, hogy ez a szívkirály nem az enyém, csak én használok*” (28.). Mindezt tetőzve, egy rutinvizsgálat alkalmával még az is kiderül, hogy gyereke lesz (*Alhas, felhas. Anatómiai kalandjaimból*), majd arra is példát láthatunk, hogy betelik a pohár, és a szeretőjére zúdíttja minden elégedetlenségét: „*mert különben már mindkettőtöknek kurvára elege van a másiktól, nekem meg abból, hogy állandóan szervezkedni kell, meg a feleséged kibaszott kis szemétkedéseiből, amiket te észre sem veszel, mert olyan naiv vagy, hogy a kurvákat sem ismered föl az út mellett, pedig némi csak bugyiban ácsorog ott. Azt hiszed, napoznak*” (68.). A főhősnő ábrázolásában is élesen kidomborodik az az irónia, amely az efféle viszonyok írói megítélését jellemzi. Bár a főszereplő alakja a szókimondása és a humora miatt alapvetően nem taszító (természetessége miatt meg is kedveljük kicsit), viszont naivitása, érdektelen dolgokért való lelkesedése, eléri azt a hatást, hogy egyénisége az olvasó számára a legkevésbé sem vehető komolyan. Zűrös életében úgy kell neki elmagyarázni, mert önállóan képtelen belátni azt, hogy kapcsolata komolytalan (*Egy pénteki nap*), és amíg éppen aktuális szakítása miatt bőg, megeszik a tényérből a paradicsomsalátát (*Hogy én mikén tudok bőgni*). Életében kardinális probléma saját külseje (öltözködés, karcsúság,

intimgyanta), és eleven kérdésként foglalkoztatják szeretőjének testi funkciói is, az emésztés, az étkezés, az ürítés. „Bármilyen bőrkiütést azonnal fölfedezek, és lámpa alatt tanulmányozom. Különösen az emésztés érdekel: nem rossz-e neki, ha sokat eszik egyszerre, mert nagyon éhes. Úgy képzelem, olyankor a gyomor egy nagy savtenger és rögtön szétmarja a leérkező falatokat [...] Nem rossz-e húst enni? Milyen érzés a bor emésztése, amit én rögtön kihányok? Hogy tud megenni olyan dolgokat, amitől én rosszul leszek? Nem pisil-e pirosat, ha sok céklát eszik?” (105.)

Az olvasó jól szórakozik végig a kötet során, az író nő rövid világos mondataival, az élőbeszédhez hasonló természetességgel megtalálja azt a hangot, amely első pillanattól fogva magához ragadja a figyelmet és az olvasói érdeklődést. Kezdetben talán érezhető az a hiány, hogy ez az öntudatos hang, ez a magabiztos fellépő, a maga hétköznapi

témáival és a maga természetes nyelvével ugyan megszólít bennünket, de mégsem érezzük, hogy kapunk tőle valami kevésbé hétköznapi, valami maradandót. Eleinte furcsa is legyűrni ezt a talán esztétikainak mondható igényt, és mindenképp tudomásul venni azt az írói állásfoglalást, hogy ezek a novellák egy olyan széles térbe tartoznak, ahol a költészet világa olyan tágas, hogy a birka és az elefánt is elfér benne, eszerint tehát miért ne férhetne el ez a fajta elbeszélésmód is? Hiszen – folytatva a kötetbeli érvelést – a költészet esetében tágas terekről, és nem kis gyerekszokniról van szó (amely befűlledt az értelmezői közösségek kiscipőjébe). Mindezt belátva nagyon is élvezni és értékelni tudjuk Szilágyi-Nagy Ildikó igencsak életszerű novelláit.

(JAK-L'Harmattan, Budapest, 2008)

